

بررسی وضعیت تولیدات علمی حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس و ترسیم نقشه تاریخ نگاشتی آن (۱۹۹۰ - ۲۰۰۹)

فهیمة عباسی^۱
وحیده اصلانی نیا^۲
محمدحسین بیگلور^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۷/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۱۱/۱۶

چکیده

هدف: روانشناسی اجتماعی یکی از زیر شاخه‌های روانشناسی عمومی با رویکرد جامعه‌شناسی است که به شیوه علمی پدیده‌های اجتماعی مختلف را مورد مطالعه قرار می‌دهد. با آگاهی از وضعیت تولیدات علمی و پیشرفت‌های به دست آمده در حوزه روانشناسی اجتماعی می‌توان تصویر جامعی از وضعیت فعالیت‌های علمی محققان در این عرصه را نمایان ساخت.

روش پژوهش: تحقیق حاضر با استفاده از شاخص‌های علم سنجی به بررسی وضعیت تولیدات علمی حوزه روانشناسی اجتماعی در طول ۲۰ سال اخیر پرداخته است. داده‌های خام از پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس استخراج شده و از نرم‌افزار هیست سایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و ترسیم نقشه تاریخ نگاشتی تولیدات علمی در این حوزه استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد طی ۲۰ سال مورد بررسی، انتشارات علمی جهانی در زمینه روانشناسی اجتماعی از رشد نسبتاً ملایمی برخوردار بوده است. بیش از ۹۷٪ از مدارک علمی منتشر شده در زمینه روانشناسی اجتماعی به زبان انگلیسی بوده و سه کشور انگلیسی زبان آمریکا، انگلستان و کانادا بیشترین مدارک علمی این حوزه را منتشر کرده‌اند. از نظر تعداد تولیدات علمی، دانشگاه‌های میشیگان، تگزاس و لس آنجلس فعال‌ترین مؤسسات می‌باشند.

نتیجه‌گیری: ترسیم ساختار علم در این حوزه موضوعی نشان داد که در سطح استنادات محلی (ال سی اس) تعداد ۳ خوشه و در سطح استنادات جهانی (جی سی اس) تعداد ۴ خوشه اصلی شکل گرفته است.

واژه‌های کلیدی: علم سنجی، پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس، روانشناسی اجتماعی، استناد، ترسیم ساختار علم

۱- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز abbasi.fahime@gmail.com

۲- عضو هیات علمی گروه کتابداری و اطلاع رسانی، موسسه آموزش عالی نبی اکرم (ص) تبریز (نویسنده مسئول) Aslaninia@yahoo.com

۳- دانشیار گروه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز bmohammad73@yahoo.com

مقدمه

با آگاهی از وضعیت تولیدات علمی و پیشرفت‌های به دست آمده در حوزه‌های موضوعی مختلف، می‌توان تصویر جامعی از نوع فعالیت‌های علمی محققان و نویسندگان در آن عرصه را نمایان ساخته و سبب شناسایی نقاط قوت و ضعف تحقیقات انجام شده گردید. امروزه یکی از معتبرترین روش‌ها جهت ارزیابی تولیدات علمی استفاده از شاخص‌های علم‌سنجی^۱ می‌باشد که به طور اختصار از آن به عنوان دانش اندازه‌گیری علم یاد شده است و از اواخر دهه ۱۹۶۰ در جوامع علمی رواج پیدا کرده است (Bookestein, 1994).

ترسیم ساختار علم در حوزه‌های موضوعی مختلف، سال‌هاست مورد توجه محققان علوم اطلاع‌رسانی قرار گرفته است. نتایج حاصل از تحلیل این گونه مطالعات می‌تواند به عنوان ابزاری مناسب در اختیار محققان و دانشمندان حوزه علمی مربوطه قرار گیرد. یکی از شاخه‌های علوم که امروزه مورد توجه محققان قرار گرفته است علم روانشناسی می‌باشد. ریشه اکثر بیماری‌های جسمی در مشکلات روحی و روانی افراد نهفته است و این مساله ضرورت توجه به این حوزه علمی را توجیه می‌کند. روانشناسی اجتماعی یکی از شاخه‌های علم روانشناسی است که به شیوه علمی، پدیده‌های اجتماعی مختلف و جنبه‌های مرتبط با زندگی اجتماعی افراد به ویژه روابط بین فرد و گروه، و اثر و تأثیرپذیری هر یک بر دیگری را مورد تحلیل قرار می‌دهد (Rabbani, Kajbaf, 2007). آگاهی از وضعیت تولیدات علمی در حیطه روانشناسی اجتماعی می‌تواند اندیشمندان این علم را در شناخت آثار مهم و تأثیرگذار، و آگاهی از روند رشد موضوعات و ظهور مباحث جدید یاری نماید. متخصصان علم‌سنجی معتقدند که می‌توان از طریق ترسیم ساختار علمی یک حوزه موضوعی، روابط داخلی بین آثار منتشر شده در آن علم را نشان داده و تأثیرات هر کدام را بر دیگری به روشنی نمایان ساخت.

با توجه به حجم روزافزون و تولید چشمگیر اطلاعات علمی در حوزه‌های تخصصی مختلف، امکان مرور کلیه متون علمی تولید شده توسط متخصصان امری دشوار به نظر می‌رسد. لذا به کارگیری نمایه‌نامه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی بین‌المللی که دربرگیرنده بخش قابل توجهی از اطلاعات معتبر بین‌المللی هستند، می‌تواند سریع‌ترین راه دسترسی به اطلاعات در هر حوزه علمی باشد (Hamidi, Asnafi, Osareh, 2008).

یکی از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر بین‌المللی پایگاه وب آو ساینس^۲ است. این پایگاه یکی از محصولات مؤسسه تامسون رویترز بوده و به عنوان بخشی از پایگاه اطلاعاتی وب آو ناولج^۳ مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای تحلیل داده‌های به دست آمده از پایگاه وب آو ساینس و ترسیم ساختار علم از نرم‌افزارهای مختلفی مانند هیست سایت^۴ می‌توان استفاده گرفت. هیست سایت نرم‌افزاری است که با استفاده از آن می‌توان نقشه‌های علم‌نگاشتی از تولیدات علمی را برای نویسندگان، مؤسسات، منابع منتشرکننده تولیدات علمی و همچنین در زمینه‌های موضوعی مختلف ترسیم کرد (Garfield, Pudovkin, Istomin 2003a). ترسیم ساختار علم به وسیله اوجین گارفیلد^۵ و ایروینگ شر^۶ در دهه ۱۹۶۰ پیشنهاد شد ولی بعدها توسط الکساندر پودوکین^۷ با استفاده از نرم‌افزار هیست سایت توسعه یافت (Leydsdorff, 2010; Garfield, Pudovkin, Istomin).

¹ Scientometrics

² Web of Science

³ Web of Knowledge

⁴ HistCite™

⁵ Ugene Garfield

⁶ Irving Sher

⁷ Pudovkin

2003b). نقشه تاریخ نگاشتی، شبکه‌ای از استنادات به ترتیب تاریخی است که ارتباطات استنادی بین آثار منتشر شده را نشان می‌دهد.

در زمینه ترسیم ساختار علم تحقیقات متعددی در ایران و سایر کشورها انجام گرفته است که در مطالعه حاضر به اهم آنها اشاره می‌شود:

حمیدی، اصنافی و عصاره (Hamidi, Asnafi, Osareh, 2008) در تحقیقی به بررسی تحلیل و ترسیم ساختار انتشارات علمی تولید شده در حوزه‌های کتاب سنجی، علم سنجی، اطلاع سنجی و وب سنجی در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۵ پرداختند. مطابق این تحقیق طی سال‌های مورد بررسی تعداد ۶۱۸ مدرک در زمینه‌های فوق، تولید شده که کشور آمریکا با تولید ۲۸٪ از تولیدات علمی این حوزه در رتبه اول قرار داشته است. بیشترین تعداد مدارک در مجله ساینتمتریکس^۱ منتشر شده و میانگین تعداد استنادها در ۸۰ مقاله پراستناد، ۲۳/۵ استناد به ازای هر مقاله بوده است. همچنین در این تحقیق با ترسیم ساختار انتشارات علمی تولید شده، نویسندگان و آثار تأثیرگذار معرفی شده‌اند.

عصاره و مک کین (Osareh McCain, 2008) در تحقیقی ساختار پژوهش‌های مربوط به علم شیمی ایران طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۶ را مورد بررسی قرار داده و به ترسیم نقشه تاریخ نگاشتی تولیدات علمی کشور ایران در این رشته پرداختند. در این دوره تعداد تولیدات علمی کشور در حوزه شیمی ۷۶۸۲ مدرک بوده که از ۲۶ مدرک در سال ۱۹۹۰ به ۱۶۷۷ مدرک در سال ۲۰۰۶ افزایش یافته است. نتایج حاصل از این مطالعه بیانگر وجود ۷ خوشه اصلی در تولیدات علمی نویسندگان ایرانی در رشته شیمی است که موضوعات این خوشه‌ها بیانگر گرایش نویسندگان ایرانی به حوزه "عملیات در شیمی آلی"، در پژوهش‌های مربوط به حوزه موضوعی شیمی می‌باشد.

عصاره و کشوری (Osareh, Keshvari, 2010) نقشه علم نگاری تولیدات علمی نویسندگان ایرانی در نمایه استنادی علوم را طی سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۶ مورد بررسی قرار داده و دریافتند که طی سال‌های مورد بررسی تعداد تولیدات علمی نویسندگان ایرانی ۲۴۴۸۰ مدرک بوده است. نتایج تحقیق نشان داد که در سطح استادهای جهانی (جی سی اس^۲) ۲ خوشه اصلی و در سطح استادهای محلی (ال سی اس^۳) ۶ خوشه اصلی تشکیل شده است و تمامی خوشه‌ها در موضوع‌های مختلف شیمی به ویژه شیمی آلی بوده و مؤثرترین مدرک در خوشه‌های فوق متعلق به "زلفی گل" با ۱۲۳ استناد جهانی و ۷۱ استناد محلی بوده است.

پشوتنی زاده و عصاره (Pashotanizadeh, Osareh, 2008) به تحلیل استنادی تولیدات علمی حوزه موضوعی کشاورزی در نمایه استنادی علوم^۴ در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۸ پرداخته و نقشه تاریخ نگاشتی آنرا ترسیم کرده‌اند. در این پژوهش تعداد ۲۲۶۱۷ رکورد در حوزه کشاورزی که در پایگاه وب آو ساینس نمایه شده بودند مورد تحلیل قرار گرفته است. مطابق یافته‌های تحقیق این مدارک علمی به ۲۵ زبان و با همکاری ۱۷۳ کشور منتشر شده است. نتیجه ترسیم نقشه تاریخ نگاشتی این حوزه در دو سطح ال سی اس و جی سی اس نشانگر تشکیل ۵ خوشه اصلی در هر دو سطح بوده است.

¹ Scientometrics

² Global Citation Scale (GCS)

³ Local Citation Scale (LCS)

⁴ Science Citation Index (SCI)

کیم و لی (Kim, Lee, 2008) ساختار تولیدات علمی را در حوزه "مطالعات آرشیوی" از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ مورد تحلیل قرار دادند. آنها تعداد ۴۳۲ مقاله را از مجلات نمایه شده در پایگاه اطلاعاتی لیزا^۱ انتخاب نموده و با استفاده از نرم افزار اس پی اس ابتدا آنها را به ۷ گروه و سپس ۳ دسته کلی (کتابخانه‌های دیجیتالی، آرشیو، و مدیریت اطلاعات) تقسیم نموده‌اند. لوسیا آریاس و لیدسدورف (Lucio-arias, Leydsdorf, 2007) در تحقیقی با استفاده از نرم افزار هیست سایت به ترسیم ساختار علمی در تولیدات علمی نمایه شده در پایگاه وب آو ساینس در حوزه موضوعی "فلورن و نانوتیوب" طی سال‌های ۱۹۸۷ تا ۲۰۰۵ پرداخته‌اند. در این تحقیق تعداد ۷۶۹۶ مدرک علمی در زمینه موضوعی "فلورن" و ۹۶۷۲ مدرک در زمینه موضوعی "نانوتیوب" بازیابی شده و مقالات تأثیرگذار در هر دو حوزه شناسایی شده است.

مرور متون مختلف نشان دهنده عدم انجام تحقیق جامعی در حوزه موضوعی روانشناسی اجتماعی می‌باشد لذا در پژوهش حاضر تلاش شده است تا به بررسی وضعیت تولیدات علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ پرداخته شود. همچنین با ترسیم نقشه تاریخ نگاشتی تولیدات علمی این حوزه موضوعی، خوشه‌های اصلی شکل گرفته معرفی شده و در نهایت نویسندگان و آثار تأثیرگذار در دو سطح استنادات جهانی^۲ و محلی^۳ مشخص گردیده است تا از این طریق هدایت و مسیردهی تحقیقات آینده روشن‌تر شده و حوزه‌هایی که در آنها تحقیقات کمتری صورت گرفته است مورد عنایت بیشتری قرار گیرند.

برای رسیدن به هدف کلی، سوالات زیر در نظر گرفته شد:

۱. تعداد تولیدات علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ چقدر است؟
۲. چه نوع مدارک علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ تولید شده است؟
۳. مدارک تولید شده در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ به چه زبان‌هایی منتشر شده است؟
۴. چه کشورهایی بیشترین تعداد تولیدات علمی را در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ داشته‌اند؟
۵. پرکارترین نویسندگان در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ چه کسانی هستند؟
۶. دانشگاه‌ها و مؤسساتی که دارای بیشترین تعداد تولیدات علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ کدام‌ها هستند؟
۷. مجلاتی که بیشترین سهم را در انتشار تولیدات علمی حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ داشته‌اند کدام‌ها هستند؟

^۱ LISA

^۲ Local Citation Scale: تعداد دفعاتی که یک مدرک، در بین مجموعه مدارک بازیابی شده مورد استناد قرار گرفته است.

^۳ Scale Global Citation: تعداد دفعاتی که یک مدرک در کل پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس، در بازه زمانی، مورد استناد قرار گرفته است (Garfield, Pudovkin, Istomin, 2003).

۸. خوشه‌های اصلی شکل گرفته در تولیدات علمی حوزه روانشناسی اجتماعی طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۹ در پایگاه وب آو ساینس در سطح استنادهای محلی در چه زمینه‌های موضوعی بوده و نویسندگان و آثار تأثیرگذار کدام‌ها هستند؟
۹. خوشه‌های اصلی شکل گرفته در تولیدات علمی مربوط به حوزه روانشناسی اجتماعی طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۹ در پایگاه وب آو ساینس در سطح استنادهای جهانی در چه زمینه‌های موضوعی بوده و نویسندگان و آثار تأثیرگذار کدام‌ها هستند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-پیمایشی بوده و در آن از شاخص‌های علم سنجی بهره گرفته شده است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، تعداد ۱۱۲۱۳ مدرک علمی می‌باشد که در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ نمایه شده است. با توجه به اینکه دسترسی به پایگاه وب آو ساینس برای محققان محدود به سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ بود و داده‌های مربوط به سال ۲۰۱۰ در زمان انجام تحقیق کامل نشده بود، لذا محدوده سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ (فاصله زمانی ۲۰ سال) در نظر گرفته شد.

روش گردآوری داده‌ها به این صورت بود که ابتدا با استفاده از برچسب $TS=psych^*$ برای مشخص کردن موضوع، و PY جهت مشخص کردن محدوده زمانی مورد نظر، تمام مقالاتی که در طی ۲۰ سال اخیر در حوزه روانشناسی در پایگاه وب آو ساینس نمایه شده بودند، بازیابی گردید. سپس از بین مدارک بازیابی شده با استفاده از فیلد زمینه موضوعی^۱ حوزه موضوعی روانشناسی اجتماعی پالایش شد و داده‌ها به صورت گروه‌های ۵۰۰ تایی در فرمت متن ساده ذخیره گردید و به رایانه شخصی منتقل شد.

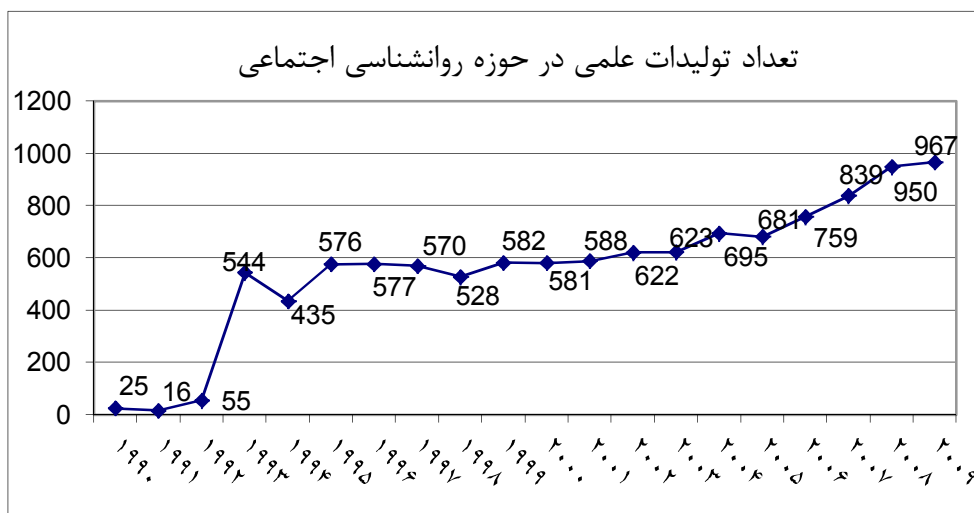
داده‌های جمع‌آوری شده جهت تجزیه و تحلیل به نسخه آزمایشی نرم‌افزار هیست سایت وارد شد، آن‌گاه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل به چک لیست‌هایی که در نرم‌افزار اکسل طراحی شده بود منتقل گردید. سرانجام نقشه تاریخ‌نگاشتی تولیدات علمی در حوزه موضوعی روانشناسی اجتماعی و نیز روابط بین مدارک علمی با استفاده از نرم‌افزار هیست سایت ترسیم گردید. آن‌گاه روابط بین مدارک در خوشه‌های شکل گرفته مورد تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

تعداد تولیدات علمی

تولید اطلاعات علمی در زمینه موضوعی روانشناسی اجتماعی در طول سال‌های مورد مطالعه رشد نسبتاً ملایمی داشته است (نمودار ۱). کمترین تعداد مدارک منتشر شده در سال ۱۹۹۱ با ۱۶ مدرک و بیشترین تعداد مربوط به سال ۲۰۰۹ با ۹۶۷ مدارک می‌باشد. در بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۳ جهش چشم‌گیری در تعداد مدارک تولید شده مشاهده می‌شود به طوری که این تعداد از ۵۵ مدرک در سال ۱۹۹۲ به ۵۴۴ مدرک در سال ۱۹۹۳ افزایش یافته است.

^۱ Subject Area

نمودار ۱- وضعیت تولید اطلاعات علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس

طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۹

نوع مدارک تولید شده

تولیدات علمی مربوط به زمینه موضوعی روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس در قالب ۱۴ نوع مدرک منتشر شده است که از این بین، مقالات با ۷۹٪ از مجموع مدارک، عمده‌ترین شکل تولیدات علمی را تشکیل می‌دهند. پس از آن مقالات کنفرانس‌ها با ۱۰٪ و نقد و بررسی‌ها با ۴٪ در رتبه‌های دوم و سوم قرار داشته‌اند. این سه نوع مدرک در مجموع ۹۳٪ از کل تولیدات علمی را تشکیل می‌دهند. بقیه انواع مدارک از قبیل نقد کتاب، سرمقاله، یادداشت و غیره کمتر از ۷٪ از کل مدارک تولید شده را شامل می‌شوند. شرح حال، چکیده همایش، اقلام خبری و بازچاپ‌ها هر کدام تنها با یک مدرک، کمترین تعداد نوع مدارک تولید شده را تشکیل داده‌اند.

زبان تولیدات علمی

اغلب تولیدات علمی منتشر شده در زمینه موضوعی روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس به زبان انگلیسی بوده است به طوری که بیش از ۹۷٪ از کل تولیدات علمی به این زبان منتشر شده است. سهم سایر زبان‌ها بسیار ناچیز بوده و کمتر از ۳٪ از کل مدارک را تشکیل می‌دهند.

فعال‌ترین کشورها

کشور آمریکا فعال‌ترین کشور جهان در تولید مدارک علمی در زمینه روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس می‌باشد (نمودار شماره ۲) به طوری که بیش از ۵۶٪ از مدارک علمی منتشر شده در این زمینه موضوعی مربوط به این کشور بوده است. پس از آمریکا دو کشور انگلیسی زبان دیگر یعنی انگلستان و کانادا هر کدام با مشارکت در ۱۲٪ و ۸٪ از تولیدات جهانی این زمینه موضوعی در رتبه‌های دوم و سوم قرار داشته‌اند.

نمودار ۲- کشورهای فعال در زمینه تولیدات علمی روانشناسی اجتماعی در پایگاه وب آو ساینس طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۹

فعال ترین نویسندگان

پرفکارترین نویسنده‌ای که در زمینه روانشناسی اجتماعی در طی ۲۰ سال اخیر در وب آو ساینس به تولید علم پرداخته است فورنهام، ا.^۱ از کشور انگلستان می‌باشد که با ۵۸ مقاله در رتبه نخست قرار دارد. پس از وی جوینر، تی.^۲ و شاکلفورد، تی کی.^۳ هر دو از کشور آمریکا هر کدام با ۳۲ مقاله در رتبه دومو باس، دی.ام.^۴ و مک کری، ر.ر.^۵ نیز هر دو از کشور آمریکا هر یک با ۳۱ مقاله در رتبه سوم قرار دارند.

فعال ترین مؤسسات و دانشگاهها

بیشترین تعداد مدارک تولید شده در حوزه روانشناسی اجتماعی متعلق به نویسندگانی از دانشگاه میشگان می‌باشد که تعداد ۱۶۹ مدرک از کل ۱۱۲۱۳ مدارک تولید شده، مربوط به این دانشگاه می‌باشد. دانشگاه‌های تگزاس و کالیفرنیا به ترتیب با تولید ۱۶۱ و ۱۵۱ مدرک علمی در رتبه‌های دوم و سوم قرار می‌گیرند.

فعال ترین مجلات در انتشار تولیدات علمی

طی بیست سال مورد بررسی، تولیدات علمی مربوط به زمینه موضوعی روانشناسی اجتماعی در ۱۵۰ منبع منتشر شده است. مجله "شخصیت و تفاوت‌های فردی"، "مجله تعیین شخصیت" و "مجله شخصیت و روانشناسی اجتماعی"، به ترتیب هر کدام با انتشار ۱۶٪، ۷٪ و ۶٪ از کل مدارک علمی در رتبه‌های اول تا سوم قرار داشته‌اند. این سه مجله در کل نزدیک به ۳۰٪ از

¹ Furnham A

² Joiner Te

³ Shakelford Tk

⁴ Buss Dm

⁵ McCrae RR

کل مدارک علمی تولید شده در این زمینه موضوعی را منتشر کرده‌اند. ضریب تأثیر^۱ این مجلات به ترتیب ۱/۸۷ و ۱/۶۷ و ۴/۷۳ می‌باشد. "مجله شخصیت و روانشناسی اجتماعی" بیشترین ضریب تأثیر را در میان ۱۵ رتبه اول داراست.

ترسیم نقشهٔ تاریخ نگاشتی تولیدات علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی الف- استنادات محلی (ال سی اس)

از میان ۱۱۲۱۳ مدرک بازایی شده در حوزه موضوعی روانشناسی اجتماعی، تعداد ۱۰۰ مدرک بر استناد بر مبنای ال سی اس یا استنادات محلی در ترسیم ساختار علم در نظر گرفته شد. تصویر ۱ و ۲ بیانگر خوشه‌های اصلی شکل گرفته در این ساختار می‌باشد. به علت طولانی بودن نقشه، ساختار در دو قسمت مجزا نمایش داده شده است (خوشه‌های اصلی با استفاده از خطوط پررنگ مشخص شده‌اند). در هر خوشه، مدارک تأثیرگذار به وسیله مربع‌های پررنگ‌تر مشخص گردیده‌اند و جهت پیکان‌های رسم شده نیز جهت استنادات را نشان می‌دهد.

در خوشه اول که از سال ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۳ شکل گرفته است، مدرک شماره ۱۰۴۰ با مجموع ۵۸ استناد محلی پراستنادترین مقاله می‌باشد که توسط "موریس و پنگ" در سال ۱۹۹۴ تحت عنوان "بررسی تفاوت‌های فرهنگی بین آمریکایی‌ها و چینی‌ها به هنگام رویارویی با رخداد‌های اجتماعی و فیزیکی" منتشر شده است. چنان که در تصویر ۱ مشخص است این مقاله توسط مدارک پراستنادی مانند مدرک شماره ۲۴۸۶ مورد استناد قرار گرفته، که توسط "کیتایاما و همکارانش" در سال ۱۹۹۷ تألیف گردیده است. این مقاله دومین مقاله تأثیرگذار در این خوشه می‌باشد که "تفاوت نگرش آمریکایی‌ها و ژاپنی‌ها را در باره شخصیت خود" مورد مطالعه قرار داده است. مدرک شماره ۱۰۴۰ با مدارک شماره ۳۵۱۹ (ایینگار و لپر، ۱۹۹۹) و ۵۳۷۳ (هاین، ۲۰۰۲) که دارای استنادات بینایی قوی هستند مرتبط می‌باشند. لازم به ذکر است که همه مدارک فوق حول محور موضوعی "فرهنگ و تفاوت‌های فرهنگی" تألیف گردیده‌اند. مدرک شماره ۴۲۹ سومین مدرک بر استناد در این خوشه می‌باشد که توسط "کیسر و رایان" در سال ۱۹۹۳ در باره "تأثیر موفقیت‌های مالی در احساس رضایت از زندگی در بین آمریکایی‌ها" نوشته شده است. این مدرک در سال‌های بعد توسط مدارک شماره ۱۲۴، ۱۴۶۰ و ۲۶۰۸ که همگی توسط "رایان" نوشته شده مورد استناد قرار گرفته است.

خوشه دوم از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۲ شکل گرفته است. پراستنادترین مدرک در ۲۰ سال اخیر در حوزه روانشناسی اجتماعی، مدرک شماره ۸۶۲ با ۱۱۰ استناد می‌باشد که توسط "کارور و وایت" در سال ۱۹۹۴ در موضوع "تأثیر تنبیه یا تشویق در بروز عکس‌العمل‌های عاطفی" تألیف گردیده است. دومین مدرک تأثیرگذار در این خوشه مدرک شماره ۱۰۴۳ (شیر، کارور، بریجز، ۱۹۹۴) با ۸۷ استناد می‌باشد که با مدرک شماره ۴۲۷ (کارور و دیگران، ۱۹۹۳) سومین مقاله تأثیرگذار در این خوشه، پیوند دارد و هر دو در باره "مثبت‌اندیشی و منفی‌نگری و تأثیرات هر کدام بر روی زندگی افراد" به رشته تحریر درآمده است. قابل ذکر است که "کارور" در هر سه مقاله بر استناد مشارکت و همکاری داشته است.

مقاله جاست و باناجی، ۱۹۹۴ (مدرک شماره ۷۶۲) در موضوع "نگرش کلیشه‌ای و متحجرانه" با ۶۳ استناد محلی تأثیرگذارترین مدرک در خوشه ۳ است. دو مدرک شماره ۵۰۷۹ (استیل، اسپنسر و آرونسون، ۲۰۰۲) و ۲۴۳۵ (واندناس و همکاران، ۱۹۹۷) هر کدام با ۳۷ استناد محلی در رتبه دوم پراستنادترین مدارک قرار دارند. در این خوشه اولین مدرک

^۱ Impact Factor

ب- استنادات جهانی (جی سی اس)

جهت ترسیم نقشه تاریخی نگاشتی بر اساس استنادهای جی سی اس، به علت کم بودن تعداد پیوندها و عدم تشکیل خوشه‌های مطلوب برای نمایش، تعداد نمونه به ۲۰۰ مدرک علمی افزایش داده شد. نقشه تاریخی نگاشتی بر مبنای استنادات جهانی با توجه به ساختار به وجود آمده به ۴ خوشه تقسیم گردید.

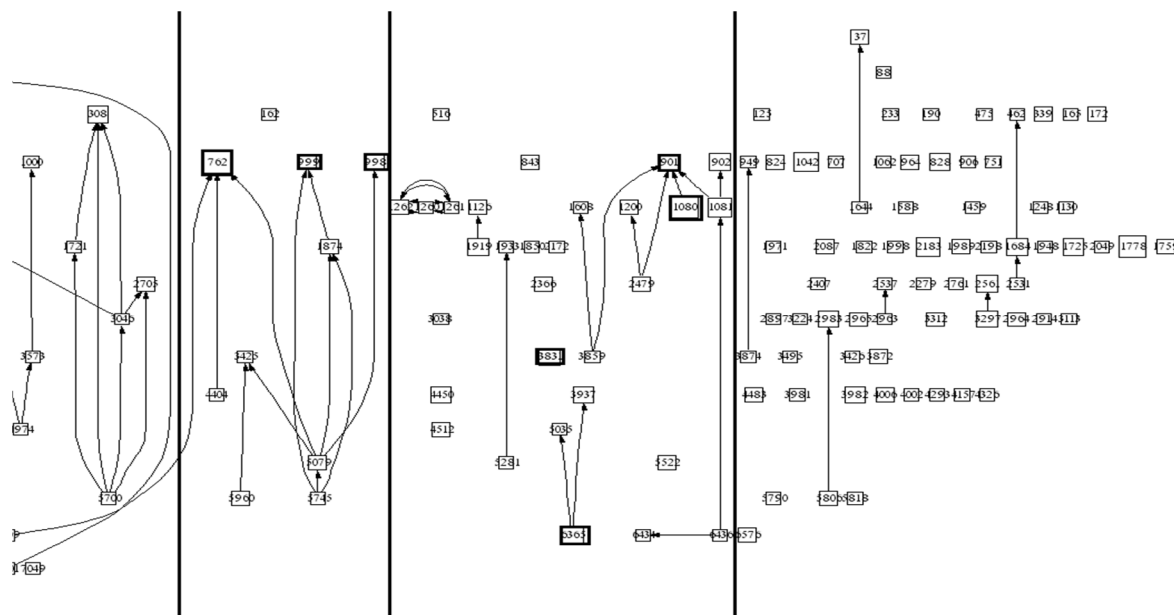
چنان که در تصویر ۳ مشاهده می‌گردد مقالات خوشه اول در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵ شکل گرفته‌اند که پراستنادترین مدرک در این خوشه مقاله شماره ۱۵۱۲ است که "توسط رایف و کیس" در سال ۱۹۹۵ با عنوان "بررسی ساختار سلامت روانی" منتشر گردیده و تعداد ۵۵۲ استناد جهانی را به خود اختصاص داده است. دومین مدرک پراستناد در این خوشه مدرک شماره ۵۹۱۵ است که توسط "براون و رایان" در سال ۲۰۰۳ در موضوع "زیستن در حال، و تأثیر آن بر سلامت روانی افراد" تألیف گردیده است. چنان که ملاحظه می‌شود هر دو مدرک در موضوع "سلامت روانی" می‌باشند. سومین مدرک پراستناد مدرک شماره ۱۰۴۰ (موریس و پنگک، ۱۹۹۴) است که ۳۵۵ استناد جهانی را کسب کرده و با چهارمین مدرک پراستناد این خوشه یعنی مدرک شماره ۲۴۸۶ (کیتایاما و همکاران، ۱۹۹۷) دارای ارتباط بوده و هر دو در موضوع "تفاوت‌های فرهنگی و نگرش‌های متفاوت ملل نسبت به خود" نگاشته شده‌اند.

خوشه دوم توسط دو مدرک شماره ۳۱۴۹ و ۳۱۹۰ به مدرک ۲۱۶۹ از خوشه اول پیوند داده شده است که هر سه در موضوع "واکنش‌های عاطفی در مقابل مشکلات و شکست‌ها" می‌باشد.

تأثیرگذارترین مدرک از جهت استنادات جهانی در ۲۰ سال اخیر مدرک شماره ۸۶۲ با ۹۶۲ استناد جهانی است که در خوشه ۲ قرار دارد و توسط "کارور و وایت" در سال ۱۹۹۴ منتشر گردیده است. این مدرک از سوی چهارمین مدرک پراستناد این خوشه (۳۵۹۴) که به وسیله "واتسون و همکاران" در سال ۱۹۹۹ به رشته تحریر در آمده، مورد استناد قرار گرفته است. دو مقاله فوق موضوع "تأثیر تنبیه یا تشویق در بروز عکس‌العمل‌های عاطفی" را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. دومین و سومین مدرک پراستناد این خوشه متعلق به ۱۰۴۳ (شییر و همکاران، ۱۹۹۴) و ۴۲۷ (کارور و همکاران، ۱۹۹۳) هر کدام به ترتیب دارای ۹۲۵ و ۷۲۵ استناد جهانی می‌باشند که با یکدیگر نیز دارای پیوند بوده و در موضوع "مثبت‌اندیشی و منفی‌نگری و تأثیرات هر کدام بر روی زندگی افراد" تألیف گردیده‌اند (تصویر شماره ۴).

در خوشه سوم مدرک شماره ۷۶۲ (جاست و باناجی، ۱۹۹۴) تأثیرگذارترین مدرک می‌باشد. این مدرک در باره "نگرش کلیشه‌ای و متحجرانه در اجتماع و تأثیر آن در قضاوت‌های اجتماعی" بوده و با مدرک ۵۰۷۹ (استیل، اسپنسر و آرونسون، ۲۰۰۲) که چهارمین مدرک پراستناد این خوشه است دارای ارتباط می‌باشد. مدرک‌های علمی شماره ۹۹۸ و ۹۹۹ که دومین و سومین مدارک پراستناد این خوشه هستند و هر دو در سال ۱۹۹۴ تألیف گردیده‌اند درباره "عدالت اجتماعی و قضاوت‌های کلیشه‌ای" بحث نموده‌اند. در مجموع می‌توان گفت مقالات خوشه سوم به موضوع قضاوت‌ها و عدالت اجتماعی پرداخته‌اند.

در خوشه چهارم مدرک شماره ۱۰۸۰ که توسط "تویتس" در سال ۱۹۹۵ به رشته تحریر در آمده و تأثیرگذارترین مدرک در این خوشه می‌باشد، موضوع "تأثیر حمایت‌های اجتماعی در کاهش استرس و افزایش سطح سازگاری افراد" را مورد بحث قرار داده است. این مدرک به مدرک شماره ۹۰۱ (ترنر، ۱۹۹۴) در باره "حمایت‌های اجتماعی و تأثیر آن بر روی سلامت و احساس رضایت از زندگی افراد" استناد کرده است. دومین مقاله تأثیرگذار در این خوشه مدرک شماره ۶۳۶۵ است که توسط استراک و دوتش در سال ۲۰۰۴ منتشر شده و موضوع این مقاله نیز درباره "عوامل مؤثر بر بروز عکس‌العمل‌های

تصویر ۵- خوشه سوم و چهارم نقشه تاریخ‌نگاشتی تولیدات علمی در حوزه روانشناسی اجتماعی در سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۹ بر اساس جی سی اس

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از استخراج داده‌ها از پایگاه اطلاعاتی وب آوساینس منجر به بازیابی تعداد ۱۱۲۱۳ مدرک علمی در زمینه روانشناسی اجتماعی در طول سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۹ شد. آنالیز داده‌ها بیانگر میزان رشد نسبتاً ملایم بروندهای علمی در زمینه موضوعی روانشناسی اجتماعی می‌باشد. میزان رشد اطلاعات علمی در این زمینه در سال ۲۰۰۹ نسبت به دو دهه قبل تفاوت قابل ملاحظه‌ای داشته است، به طوری که از تعداد ۲۵ مدرک در سال ۱۹۹۰ به ۹۶۷ مدرک در سال ۲۰۰۹ رسیده است. این امر نشان می‌دهد که در سال ۲۰۰۹ میزان تولیدات علمی این حوزه موضوعی نسبت به سال ۱۹۹۰ نزدیک به ۳۸ برابر افزایش یافته است. شایان ذکر است که این دوره همزمان با شکوفایی تولیدات علمی در زمینه روانشناسی در سطح جهانی می‌باشد. تحقیق بیگلو و همکاران (Biglu, Biglu, Falk, 2011) نشان داد که میزان تولیدات علمی در زمینه روانشناسی در سال ۲۰۰۹ نسبت به سال ۱۹۹۹ در پایگاه‌ها سکوپوس ۷۵٪ رشد جهانی داشته است؛ به طوری که میزان تولیدات علمی در زمینه روانشناسی تنها توسط ایالات متحده آمریکا در این پایگاه از ۷۷۹۰ مدرک علمی به ۹۱۴۸ مدرک افزایش یافته است. از طرف دیگر یافته‌های تحقیق حاضر همسو با یافته‌های آرون‌چالام (Arunacham, 2011) می‌باشد که نتایج آن نشان داد متون منتشر شده در زمینه علوم اجتماعی در ۵ کشور آسیای جنوبی در طول سال‌های مورد پژوهش از رشد فزاینده‌ای برخوردار بوده است.

غالب تولیدات علمی این حوزه موضوعی به شکل مقاله منتشر شده است به طوری که ۷۹٪ از کل مدارک را به خود اختصاص داده است. یافته‌های پشتوتنی‌زاده و عصاره (Pashotanizadeh, Osareh, 2008)، اصلانی‌نیا، عباسی و بیگلو (Aslaninia, Abbasi, Biglu, 2009) در راستای یافته‌های تحقیق حاضر می‌باشد.

بالغ بر ۹۷ درصد از مدارک علمی تولید شده در این زمینه به زبان انگلیسی منتشر شده‌اند.

دلیل این امر را علاوه بر رشد تولیدات علمی روانشناسی توسط مراکز آمریکایی و سایر کشورهای انگلیسی زبان می‌تواند رویکرد سیاست‌گزاران این پایگاه به مدارک علمی به زبان انگلیسی دانست. تحقیق بیگلو (Biglu, 2008) نشان داد که سیاست‌گزاران پایگاه‌های علمی آمریکایی توجه خود را به مدارک علمی انگلیسی زبان معطوف داشته‌اند و مدارک علمی به زبان‌های غیرانگلیسی در این پایگاه‌ها در حال کمرنگ شدن می‌باشد.

در بین کشورهای جهان ایالات متحده آمریکا از نظر به اشتراک گذاشتن منابع علمی در زمینه موضوعی روانشناسی اجتماعی رتبه اول را داراست، به طوری که بیش از پنجاه درصد مدارک تولید شده در زمینه روانشناسی اجتماعی (۵۶/۴۳٪) به این کشور تعلق دارد. انگلستان با فاصله نسبتاً زیاد (۱۱/۷٪) در رتبه دوم قرار می‌گیرد و کشور کانادا سومین کشور پر تولید در این زمینه می‌باشد. این سه کشور انگلیسی زبان در تولید بیش از ۷۶ درصد از کل مدارک علمی در زمینه روانشناسی اجتماعی مشارکت داشته‌اند. رتبه‌های اول تا پنجم پرکارترین مؤسسات و دانشگاه‌ها در این حوزه موضوعی، متعلق به دانشگاه‌های کشور آمریکا می‌باشد. به طور کلی از بین ۱۶ دانشگاه فعال و پرتولید ۱۳ دانشگاه از کشور آمریکا، ۲ دانشگاه از کشور انگلستان و تنها یک دانشگاه مربوط به کشور کانادا می‌باشد.

در ترسیم نقشه علم نگاشتی رشته روانشناسی اجتماعی در سطح استنادات محلی در بیست سال اخیر، تعداد سه خوشه اصلی تشکیل‌گر دیده است. موضوعات اصلی این خوشه‌ها به ترتیب در زمینه "فرهنگ و تفاوت‌های فرهنگی"، "تنبیه یا تشویق، و مثبت‌اندیشی و منفی‌نگری"، "رفتارهای کلیش‌های و قضاوت‌های اجتماعی" بوده است. اما در سطح استنادات جهانی تعداد چهار خوشه‌ی اصلی شکل گرفته است. موضوعات اصلی خوشه‌ی اول عبارتند از "سلامت روانی" و "فرهنگ و تفاوت‌های فرهنگی". موضوعات خوشه‌ی دوم در زمینه "مثبت‌اندیشی و تأثیر آن در سلامت روانی افراد" و "نقش تنبیه یا تشویق قدر بروز رفتارهای اجتماعی" بوده و خوشه‌ی سوم به "قضاوت‌ها و عدالت اجتماعی" پرداخته است. موضوع خوشه‌ی چهارم نیز "حمایت‌های اجتماعی و تأثیر آن بر رفتار افراد در اجتماع" می‌باشد. چنان‌که مشاهده می‌گردد موضوعات خوشه‌های شکل گرفته در سطح استنادات محلی و جهانی دارای تشابهات زیادی است به عنوان مثال موضوعات "فرهنگ و تفاوت‌های فرهنگی"، "تنبیه یا تشویق، و مثبت‌اندیشی و منفی‌نگری"، "رفتارهای کلیش‌های و قضاوت‌های اجتماعی" در هر دو سطح، موضوعات اصلی خوشه‌ها می‌باشد. از این رو می‌توان گفت موضوعات فوق در بین محققان حوزه روانشناسی اجتماعی در طی بیست سال اخیر از اهمیت ویژه‌ی برخوردار بوده است.

کشور ایران از نظر تولیدات علمی در زمینه روانشناسی در رتبه چهارم بعد از کشورهای سنگاپور، کرواسی و مجارستان قرار می‌گیرد و باید خاطر نشان کرد تولیدات علمی کشورمان در زمینه روانشناسی اجتماعی در عرصه بین‌المللی بسیار اندک و ناچیز می‌باشد. لذا همت و توجه اندیشمندان و سیاست‌گزاران کشور را در این زمینه موضوعی طلب می‌نماید.

منابع

- Arunachalam, Subbiah. (2010). Social Science Research in South Asia: An Analysis of the Published Journal Literature. Retrieved 11 May 2011 from: <http://www.rcuk.ac.uk/documents/india/socialscienceresearchinsouthasia.pdf>
- Aslaninia, Vahideh; Abbasi, Fahime; biglu, Mohammad Hossein (2009). Citation Analysis of Iranian Scientific Outputs in SSCI during 2004 & 2008. Informology, Vol 7, Autumn. (in persian)
- Biglu, M. H. (2008). Patent literature trends in Medline throughout 1965. *ACIMED*, 20(1).
- Biglu, S., Biglu, M. H., & Falk, C. (2011). Scientometric study of scientific production in psychiatry. *European Psychiatry*, 26, 515. (in persian)

- Bookstein A (1994). Scientometrics: New opportunities. *Scientometrics*, 30(2-3): 455-460.
- Garfield, Eugen; Pudovkin, A. I.; Istomin, V.S (2003a). Mapping the Output of Topical Searches in the Web of Knowledge and Case of Watson-Crick. *Information Technology and Libraries*, 22(4): 183-187.
- Garfield, Eugene, A.I. Pudovkin, and V.S. Istomin (2003b). Why Do We Need Algorithmic Historiography? *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(5): 400- 412.
- Hamidi, Ali; Asnafi, Amir Reza; Osareh, Farideh (2008). Analytical Survey and Mapping Structure of Scientific Production in the field of Bibliometric, Scientometric, Infometric and Webometric in the Web of Science during 1990-2005. *Library and Information Science Quarterly*, 42 (2): 161-182. (in persian)
- Kim, Heejung; Lee, Jae Yun. (2008). Exploring the emerging intellectual structure of archival studies .using text mining: 2001-2004. *Journal of Information Science*, 34(3): 356-369.
- Leydesdorff, Loet (2010). Eugene Garfield and Algorithmic Historiography: Co- Words, Co- Authors, and Journal Names. Retrieved 23 December 2012 from: http://www.leydesdorff.net/garfield_historiography/garfield_historiography.pdf
- Lucio-arias, Diana; Leydesdorff, Loet (2007). Knowledge Emergence in Scientific Communication: From "Fullerenes" to "Nanotubes". Retrieved 15 April 2011 from: <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/0911/0911.2729.pdf>
- Pashotanzadeh, Mitra; Osareh, Farideh (2008). Citation Analysis and Mapping Historical Structure of Scientific Output in the field of Agriculture in the ISC during 2000-2008. *Information Science and Technology*, 25(1): 23-52. (in persian)
- Osareh, Farideh and Keshvari, Maryam (2010). Visualizing the Structure of Scientific Output of Iranian Scholars in Science Citation Index (SCI) during 2000-2006. Springer-Verlag, 200-210. (in persian)
- Osareh, Farideh; McCain, Katherine W (2008). The structure of Iranian chemistry research, 1990-2006: An author cocitation analysis. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 59(13): 2146-2155.
- Rabbani, Rasoul; Kajbaf, Mohammad Bagher. *Social Psychology (Point of Views & Theories)*. Isfahan: Isfahan University, 2007. (in persian)